

PROF. DR. SELİM ÇETİNER

Sabancı Üniversitesi
selim.cetiner@tematik.com.tr

Rusya tarımında nasıl kendine yetecek?

Son yıllarda Rusya'nın dünya gündeminde en çok yer aldığı konu başlıklarından biri, gıda ve tarım ürünlerinde uyguladığı ithalat yasakları. Ancak bu ambargolar Rusya'nın tarım hamlesi atmasında önemli paya sahip olmuş. GDO'ya karşı tavırları ise Türkiye'dekine oldukça benziyor.

Geçtiğimiz ayki **tarlasera**'nın Kapak Konusu "Rusya'nın tarım hamlesi neler getirecek?" idi. Konu gayet kapsamlı olarak ele alınmış ve uzman görüşlerine de yer verilmişti. Ben ne Rusya konusunda uzmanım ne de Rusya ile yaşanan tarımsal ürün ticareti sıkıntılarının boyutlarını biliyorum. Gazetelere yansıyan sansasyonel başlıkların doğrulukları da tartışmalı olduğundan, **tarlasera**'daki yazı bayağı bilgilendirici oldu benim için. Bu arada geçtiğimiz ay hiç programda olmayan bir Rusya ziyaretim olmuştu. İzlenimlerimi bu yazıda sizlerle paylaşmak istiyorum. Ama konuya başlamadan bu ani ziyaretin öncesini anlatayım...

Tahmin edebileceğiniz üzere elektronik posta kutuma sıklıkla dikkate almadığım toplantı davet mesajları düşer. Hatta bazıları davetli konuşmacı sıfatı bile önerip ardından kayıt ücreti ister. Rusya'dan bilmediğim bir kuruluştan da iki üç kez Tavukçuluk Kongresi'ne davet mesajları geldi ve tabii ki doğrudan çöpe attım. Sonra bir telefon aldım; arayan kişi mesajlarını alıp almadığımı, aldımса neden cevap vermediğimi sorunca biraz duraksadım. Adımı ve iletişim bilgilerimi nereden aldıklarını sormak aklıma geldi. Bundan sonra birkaç soru daha sordum ama tam tatmin olamadım. Davet mektubunu yeniden göndermeleri halinde inceleyip geri döneceğimi bildirdim. Neyse, yeniden gönderilen davet mektubu, yol ve konaklama giderlerinin kendileri tarafından ödeneceği bilgisi de içimi hâlâ rahatlatmadığı için sektörden tanıdığım birkaç kişiye daha sordum. Özetle, birkaç günlük soruşturma sonucu daveti kabul ettiğimi bildirdim. Ondan sonra yeni bir sürprizle karşılaştım.

Politikacıların GDO konusundaki olumsuz yaklaşımının bilimsel dayanaktan mahrum iddialardan ziyade ABD ile olan siyasi rekabetten kaynaklandığı konuşuluyor.

Rusya, yeşil pasaport sahiplerinden de vize istiyormuş. Bir hafta içinde vizeyi alıp ertesi gün St. Petersburg'a uçtum. Kırk yıldır yurtdışına sıkça seyahat eden beni havaalanında bir sürpriz daha bekliyordu. Hayatımda ilk defa, bir saat süren bir pasaport sorgusuna alındım. Tabii sadece ben değil, Türkiye'den gelen çoğu yolcu da aynı kaderi paylaşıyordu. Yani, gazetelerden okuduğumuz Rusya ile ilişkiler düzeldi, vizeler kalkıyor gibi haberlerin pek aslı yokmuş...

Bu şekilde St. Petersburg'a varınca pek keyfim kalmadı ama konferans ve sonrası kaldığım üç gün pek yararlı geçti.

Katıldığım toplantı Rusya tavukçuluk sektörü hakkında biraz bilgi sahibi olmamı sağladı. Bundan beş altı sene önce, dünya tavukçuluk sektörünü ve gelecek beklentilerini anlatan Brezilyalı bir uzman, Rusya'nın piliç eti üretiminde kendine yeterli olmayı planladığını ancak bunun bir hayal olduğunu söylemiş ve bu öngörüsünü altyapı ve organizasyon eksikliği gibi sebeplere dayandırmıştı. Ancak gördüm ki Rusya artık beyaz et üretiminde kendine yeterli olmanın ötesinde ihracat da yapmaya başlamış. Katılımcılardan duyduğum kadarıyla yeni kurulan tesisler de son derece modernmiş. Bununla beraber, Türkiye gibi onların da gerek damızlık ırkları gerekse diğer teknolojileri ithal ettikleri açıkça görülebiliyor.

Rusya'nın GDO yaklaşımı Türkiye'yle benzer

Tahmin edebileceğiniz üzere, benim konuşma başlığım GDO'lar ve biyogüvenlik üzerine idi. Rusya'daki GDO algısı da Türkiye'dekine pek benziyor diyebilirim. Başta Rus Bilimler Akademisi olmak üzere bilimciler GDO tarımının yasaklanmış olmasını çok anlamlı bulmuyorlar. Ancak başta Devlet Başkanı Putin olmak üzere politikacılar GDO'ya karşı. Geçtiğimiz yıl Rus parlamentosu Duma'da onaylanan Biyogüvenlik Yasası görüşülmeden önce Putin ile randevu talebinde bulunan Bilimler Akademisi Başkanı'na randevu

verilmemiş... Kanuna göre Rusya'da GDO yetiştirmek ve gıda olarak kullanmak yasak. Ancak, yasayı ihlal edenlerin 10 bin ila 500 bin ruble (150 ila 30 bin dolar) arasında değişen muhtelif düzeylerde para cezasına çarptırılmaları öngörülüyor; Türkiye'deki 5-12 yıl hapis gibi suçla orantısız ceza hükümleri bulunmuyor.

Rusya'da da politikacılar GDO'ların Rus halkını kısırlaştıracağına inandırılmış... Bilim çevrelerinde ise politikacıların GDO konusundaki olumsuz yaklaşımının bilimsel dayanaktan mahrum bu iddialardan ziyade, ABD ile olan siyasi ve ticari rekabetten kaynaklandığı konuşuluyor. Kırım'ın ilhakı yüzünden yaşanan gerginlikler ve Batılı ülkelerin Rusya'ya uyguladığı ambargo alınan radikal kararlarda etkili olmuş.

Bunlardan bir tanesi de GDO ve mikrobiyel bulaşan olduğu gerekçesiyle ABD'den yapılan soya ve mısır ithalatının durmuş olması. Mısır ithali pek önemli olmasa da, yerli üretimde sağladığı önemli artışa rağmen Rusya 1 milyon tona yakın soya ithal ediyordu. Sadece soya değil tüm yağlı tohumlarda Rusya'nın önemli bir atılım içerisinde olduğu görülüyor. Son ithalat yasağı ile soya ekim alanlarının yaygınlaşacağı ve Rusya'nın üretimde kendine yeter duruma geleceği öngörüsü hâkim. Bu yöndeki önemli katkılardan bir tanesi uygun iklim ve toprak koşullarına sahip Kırım'ın ilhak edilmiş olması. Bir diğeri de farklı iklim koşullarına uygun soya çeşitlerinin geliştirilmeye başlaması. Son yıllara kadar ancak nispeten güney enlemlerde soya yetiştirilirken, artık Moskova'ya kadar yetiştirilebilen çeşitlerin geliştirildiği söyleniyor.

Bu arada tesadüfen karşılaştığım Rusya'da gıda ürünleri

ticareti ile uğraşan Türkler de Rusya'nın seracılık konusunda önemli atılımları olduğunu söylediler. Bu muhtemelen artık Türkiye'den ithal edilmeyen domateste talebi karşılamaya yönelik bir hareket. Ayrıca doğalgaz fiyatlarının düşüklüğü yanında termal su kaynaklarının mevcudiyeti de seracılık yatırımlarını ekonomik hale getirebilir kanısındayım.

Rusya geçmişten ders çıkaracak

Birkaç günlük izlenimlerimle Rusya'nın tarım potansiyeli konusunda ahkam kesmek durumunda olmadığının altını çizmek isterim. Bununla beraber, dünyanın en büyük yüzölçümüne ve neredeyse sınırsız doğal kaynaklara sahip bir ülkenin sadece 145 milyon olan nüfusunu besleyecek tarımsal üretimi gerçekleştirememesi herhalde düşünülemez. Böyle bir durum ancak yöneticilerin basiretsizliği ile açıklanabilir. Sovyetler Birliği çöktükten sonra yaşanan idari sıkıntıların Rusya Federasyonu kurulduktan sonra epey bir zaman devam etmiş olması bunun sürekli olacağı anlamına gelmiyor. Yaşanan acı tecrübelerden ders çıkartmayı bilen yöneticilerin tarımsal üretimi de kısa sürede istenilen düzeye getirmeleri sürpriz olmaz. Yukarıda bahsettiğim beyaz et üretimindeki atılım gerçekten etkileyici. Aynı başarının soya ve yaş meyve ve sebze üretiminde görülmesini bekleyebiliriz.

Ancak burada önemli bir husus daha dikkatimi çekmedi değil. Konferansı verdikten sonra St. Petersburg'da birkaç gün daha kalmak istememin iki önemli nedeni vardı. Bunlardan birincisi ilk defa ziyaret ettiğim Rus İmparatorluğu başkenti St. Petersburg'u gezip görmek ama daha da

DÜŞÜNCELER

→ önemlisi meşhur Hermitaj Müzesi'ni ziyaret etmekte. Bu şekilde ancak romanlardan ve kitaplardan tanıdığım Rus tarihini biraz yakından izleyebilecektim. Hava muhalefeti nedeniyle St. Petersburg'u dilediğim gibi gezip göremediysem de Hermitaj Müzesi ziyaretim bir tarih meraklısı olarak gözlerime de gönlüme de bir ziyafet gibi geldi.

Tabii ki St. Petersburg ziyaretini uzun tutmamın daha doğrusu bu konferans davetini kabul etmemin asıl önemli nedeni Bolşevik Devrimi'nden birkaç yıl sonra kurulan Vavilov Enstitüsü'nü gezmekti. Daha önce, **tarlasera**'da yazdığım yazılarda bir iki kere Vavilov'dan ve yaptığı çalışmaların öneminden bahsetmiştim.

Kısaca hatırlamak gerekirse bugünkü anlamda ilk tohum gen bankası 1921 yılında Rus genetikçi Nikolai Vavilov tarafından St. Petersburg'da kuruldu. Yaklaşık 20 yıl içerisinde dünyanın farklı yerlerinden 200 bin civarında örnek toplayıp kataloglayan Vavilov tarımsal bitkilerin dünya üzerindeki gen kaynağı merkezlerini de tanımladı. Buğday ve mısır gibi yaygın bitki türlerinin ıslahı için önemli çalışmalar yapmış olan Vavilov'un Mendel'in genetik kanunlarını reddeden Lysenko'yla çatışması nedeniyle Sovyet rejimi tarafından tutuklanması, ardından da hapiste açıklıktan ölmesi tarihin ders çıkarılması gereken acı olaylarından birisidir.

Bilime hem maddi hem manevi destek

Seyahate çıkmadan hemen önce, Moskova Üniversitesi'nden ortak

1921

İlk tohum gen bankası 1921 yılında Rus genetikçi **Nikolai Vavilov** tarafından **St. Petersburg'da** kuruldu.

çalışmalar yaptığımız bir meslektaşın yardımıyla Vavilov Enstitüsü'nde Baklagil Bitkileri Bölüm Başkanı olan bir araştırmacıyla temas kurup randevu aldım. Konferansın ertesi günü ilk iş biraz maceralı da olsa St. Petersburg'un en meşhur tarihi meydanlarından birinde bulunan Enstitü binasına gittim. Bina eski Rus soylularından birine ait bir saray yavrusuymuş aslında; devrimden sonra Vavilov Enstitüsü'ne tahsis edilmiş. Meydanın tam karşı tarafında yer alan ve iki milyon cilt kitaba sahip bir kütüphaneyi barındıran ikinci bina da benzer özelliklerde tarih kokuyor. Tıpkı Enstitü'de çalışan araştırmacılar gibi...

Vavilov Enstitüsü ile ilgili detayları bir sonraki yazımda anlatacağım. Bu yazıyı ise son derece dikkatimi çeken bir konuyla bitireceğim.

Önceki paragrafta değindiğim gibi Vavilov Enstitüsü St. Petersburg'un en meşhur tarihi meydanlarından birindeki iki tarihi binada çalışıyor. Tabii ki şehir dışında ve hatta Rusya'nın farklı bölgelerinde de Enstitü'ye bağlı alt istasyonlar var. Benim dikkatimi çeken, ziyaret ettiğim her iki binadaki bölüm ve laboratuvarlarda çalışan araştırmacıların yaş ortalamasının hayli ileri olması idi. Nedenini sordum. Yanıt gayet açıklayıcı ancak üzücüydü. Bir teknisyenin aylık maaşı ancak 100 dolarmış. Dolayısı ile emekli olanların yerini dolduracak kimseyi bulamıyorlarmış.

Kısacası, Rusya tüm zenginliğine ve imkânlarına rağmen gen kaynaklarını koruyan tarihi bir Enstitüsü'nün, burada yapılan araştırmaların ve çalışanlarının kıymetini bilmezse, tarımsal üretimde kendine yeterli olma hayali de kaçınılmaz olarak dışa bağımlı teknolojilerin izin vereceği kadarıyla gerçekleşebilir. ■

Eski Rus soylularından birine ait olan saray, devrimden sonra Vavilov Enstitüsü'ne devredildi.